

CSONGRÁDI CÉHEMLÉKEK.

CÉHEK TÖRTÉNELMÉVEL foglalkozó irodalmunk a külföldihez képest vajmi szegény. Ez az oka annak, hogy nálunk általában a céhek szerepét is, a melyet ezek művelődésünk történetében betöltöttek, kisebb fontosságúnak tartják, mint külföldön. Hogy e hiedelem mily téves, azt csak azok tudják, a kik régibb városaink levéltáraiban megfordultak. A kiadatlan céhemlékeknek gyakran egész halmaza hever itt, a mely annival érdekesebb a nyilvános levéltárainkban összegyűjtött emlékeknél, a melynyiben nagyobbára még a mohácsi vész előtti időkből való.

Az országos levéltárban, az Akadémia és a Nemzeti Múzeum levéltáraiban őrzött oklevelek alapján írta meg Szádeczky Lajos a céhekről szóló alapvető művét. E munka az Akadémia kiadásában 1889-ben jelent meg s azóta nem egy számottevő értekezéssel s egész kis okmánytárral gyarapodott történelmi irodalmunk, a mely mind a céhek multjára igyekszik fényt deríteni. Annál kevesebb a publikáció, a mely a céhekről ránk maradt s többé-kevésbbé szertartásos közhasználati tárgyak ősmertetésével foglalkoznék. Csak az Archeologiai Értesítő fejt ki nagy buzgóságot e téren, a mely már egész sor művésziesebb céhemléket ősmertetett írásban és képben s a melylyel e tekintetben a Magyar Iparművészet annyival is inkább kész nemes versenyre kelni, mert ez emlékek különösen a régibb időkből való, nagyrészt iparművészetünknek is java emlékei. A céhek ládája, meghívó táblája, pecsétje, közös díszkancsója s egyéb holmija rendszerint remekbe készült s így tükrözik iparművészetünk egyes ágai fejlettségének abból az időből, a melyben e tárgyakat megrendelték.

A céhek tárgyi emlékeinek minél szélesebb körökben való ősmertetése

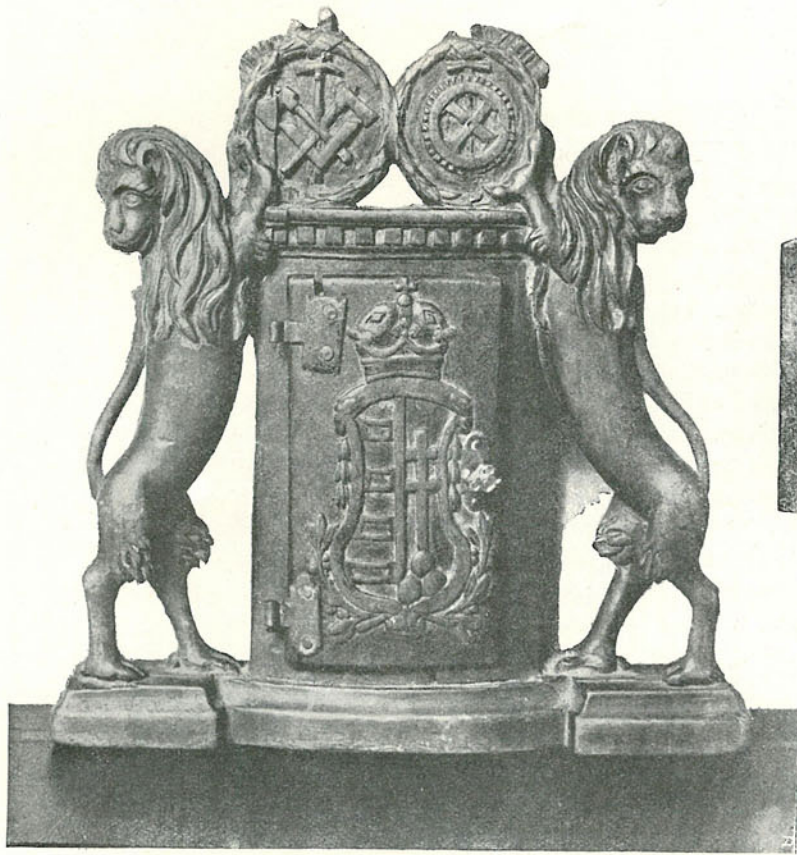
azért is fontos, mert ez az egyedüli módja megóvásuknak. A midőn nálunk 1872-ben a céhrendszert eltörölték, a céhek írott emlékei kilószámra kerültek a sajtóhoz. Bizonyára sok kallódott el a céhélet iparművészeti emlékeiből is, a melyek megmaradt része ma jórészt gondozatlanul hever régi városi levéltárainkban s az ipartestületek lomtárában, a melyek a céhek örökét átvették.

Szivák Imre, az ősmert gyűjtő és műbarát szives közbenjárására a csongrádi ipartestület az országos magyar királyi iparművészeti iskolának ajándékozta az emlékeket, a melyek a város hajdan virágzó céhéletéből fönmaradtak s a melyeket a fönnt mondott testület mindmáig hűségesen megőrzött. Ezekkel kezdjük a céhemlékek ősmertetését, a melyekhez hasonlókkal időről-időre ezután is készséggel fogunk foglalkozni, kiváltképen akkor, ha munkatársaink s olvasóink törekvéseinkben támogatni fognak s lapunk szerkesztőségének figyelmét a még kiadatlan s művésziesebb céhemlékekre felhívják.

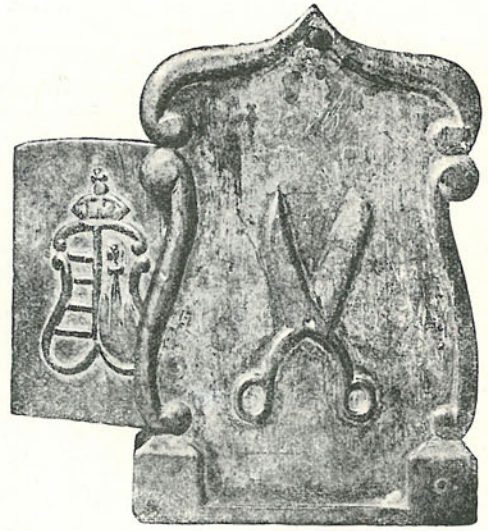
A mint ez írott emlékeiből is kitűnik, a török hódoltság után szinte ujonnan alapított s még ma is faluszerű, bár népes Csongrád városa céheinek a története a XVIII. század utolsó negyedével messzibbre nem nyúlik vissza.

Virágzásuk így művelődéstörténelmünk hanyatló korába esik, ennek megfelelően emlékeik művészi szempontból véve, szintén kevésbbé jelentősek. Mindazonáltal eléggé érdekesek ahhoz, hogy behatóbb figyelemre méltassuk ezeket s képben való bemutatásukkal szélesebb körökben keltsük föl az érdeklődést a céhemlékek iránt, a melyek főleg azért vannak kitéve az elkallódás veszedelmének, mivel őrzőik jórészt nincsenek tisztában mivoltukkal s így jelentőségükkel sem.

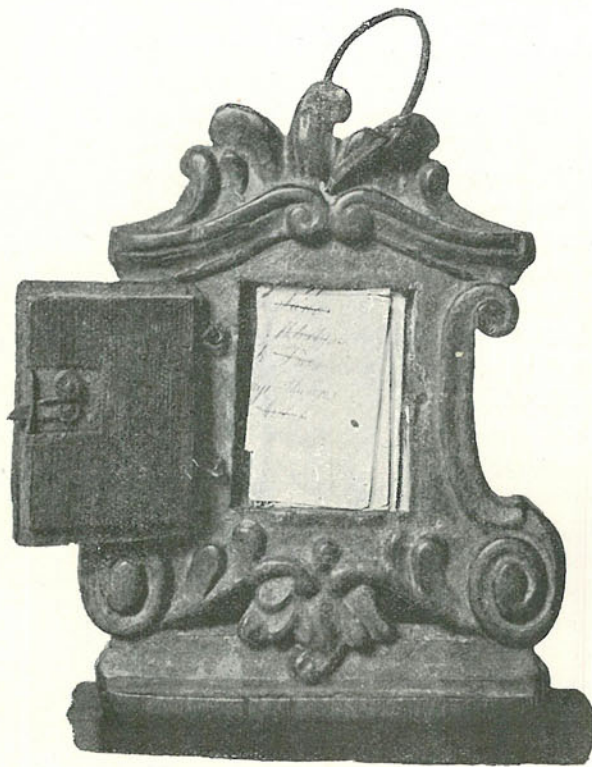
A midőn a helytartótanács a mult század elején az akkor érvényben volt céhleveleket az egész országból bevonta, a csongrádi céhek is beküldték XVIII. szá-

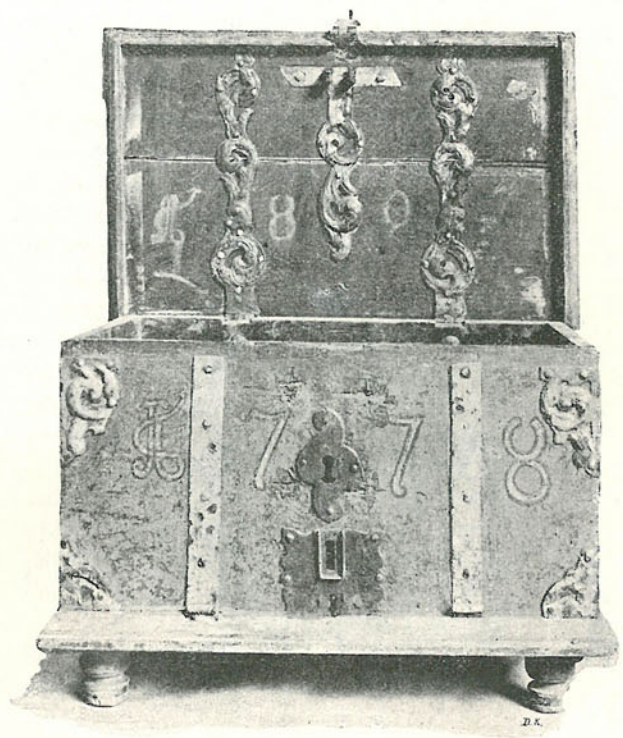
A CSONGRÁDI ÁCS- ÉS MOLNÁRCÉH MEGHIVÓ TÁBLÁJA.

A CSONGRÁDI SZABÓCÉH MEGHIVÓ TÁBLÁJA.

A CSONGRÁDI SZŰCSÖK MEGHIVÓ TÁBLÁJA.

A CSONGRÁDI SZŰCSCÉH LADÁJA.

CSONGRÁDI CÉHEMLÉKEK

zadbeli privilegiumaikat. E céhlevelek mind magyar nyeiven íratlak s 1776-ból valók. A csizmadiák s a szűcs- és szabó-céh levelét ma az Akadémia levéltára, a takácsokét az egyetemi könyvtár őrzi. Az iparművészeti iskolának ajándékozott csongrádi céhirományok zóme a mult századból való; az a néhány XVIII. századbeli írott emlék pedig, a melyet a nagy irathalmazban úgy látszik csak véletlenül őriztek meg, kizárólag művelődés-történeti érdekekkel bír. Ilyen a szűcsinasok regulája 1776-ból, a mely valóságos s helylyel-közzel ugyancsak sajátosságoknak tetsző illemszabályokat foglal magában, továbbá a szűcs- és szabó-céh jegyzőkönyve, a melynek bizonyosága szerint a céh 1776-ban hét szabó- s tíz szűcsmesterből állott, a kik az ugyanez évben kelt céhlevélért 335 forintnyi díjat fizettek. Ez utóbbi kis negyedrétalakú könyv bőrkötése is érdekes s préselt, aranyozott díszítéssel bír.

Az újabb céhlevelek közül a szabók és a takácsok szabadalomlevelét kaptuk meg. Mint más egykorú céhlevelek, úgy ezek is nagy negyedré talakú, erősen bekötött s nyomtatott füzetek, a melyekben csak a helyi vonatkozás és adatok számára hagyott helyeket töltöttek ki írással. Az I. Ferenc király aláírásával ellátott céhlevelek egyike zöld bársony kötéssel s fatokba foglalt vörös birodalmi pecséttel bír, a másik kötése piros bársony, pecsétének foglalata kerek aranyozott rézszelence. A többi irományok helyi és ipartörténeti szempontból véve becses számadási és jegyző könyvek, esküformulák, árszabások, fől szabadító levelek, vándorkönyvecskék, iskolai és erkölcsi bizonyítványok, a melyek, különösen a céhélet vége felé, országszerte egyazon kaptafa után fogalmaztattak s állítottak ki. A legények számára kiállított bizonyítványok keretében, rendszerint ama város primitív fametszetű képét látjuk, a melyben inaséveiket eltöltötték. Jóval érdekesebbek az írott emlékeknél a céhládák, a melyeket iparművészeti isko-

lánknak szintén beküldtek s a többi tárgyi emlék, a melyet a ládákban találtunk. A láda a céh frigszekrénye volt, a melyet minden összejövetelen s minden ünepélyes alkalommal előszedtek s közszemlére kitéttek. Ebben őrizték a céhlevelet, a céh és tagjainak egyéb okmányait, a pecsétet, bizonyítványokat s a céh vagyonát. A három céhláda közül, a melyet az iparművészeti iskola Csongrádról kapott, az ácsoké és molnároké búbos fedelű s a mult századból való, barnára mázolt, puhafából készült dísznélküli asztalosmunka. Ehhez hasonló szabású a takács-céh ládája, a melynek homlokdeszkáján a következő festett fölírást látjuk: „Csongrádi takács céh ládája. Anno 1776 esztendőben“. A legdíszesebb a szabók és szűcsök ládája 1778-ból, a melyet képből is bemutatunk. Az 58 cm. széles és 43 cm. magas ládának fedele lapos s így fiók sincs rajta, mint az előbbi kettőén, a melyen a fiókot elzáró tolódeszka csak a csavaralakú kulcsra járó vasrugó fölhúzása esetén volt kihúzható. A ládát fedele belsején s külső sarkain kovácsolt és vésett vasalásokkal díszítették, a melyeket zöld olajos festékkel vontak be. Mint a legtöbb céhládának, úgy ennek is két zára van, a melynek kulcsát külön-külön őrizték; belsejében balfelől csapajtós fiók van, a melyben a céh pecsétjét és pénzét tartották.

A fafaragásnak avagy más iparművészeti technikáknak nem egyszer valóságos remekei a meghívó táblák, a melyek mestertől mesterhez való járatásával a céh tagjait gyűléseire, a temetésekre vagy egyéb összejövetelekre egybegyűjtötte. A táblát a céhnek ezzel megbízott tagja, alighanem a céh szolgálatára „szegődött mester“, rendszeren a nyakába akasztotta s a XVII. század óta ritkán hiányzó fülkéjébe helyezett papírlapra írt névsor szerint kereste föl ezzel a céh egyes tagjait. A három csongrádi meghívó tábla mind népies jellegű fafaragvány. A legdíszesebb az ácsok és molnárok céhének

CSONGRADI CÉHEMLÉKEK

27 cm. magas táblája, a melynek a magyar koronás címer primitív, barokk szabású képével ékes ajtócskával bíró fülkáját, mint képünkön látjuk, a két felől kiugró talapzaton ágaskodó oroszlánok díszítik. Az oroszlánok a tábla oromdíszét képező medaillonokat tartják, a melyeket babérmalomszorú szegélyez s a melyek egyikében malomkereket és kalapácsot, a másikban ácsszerszámokat látunk.

Kevésbé díszes, de elég érdekes népies rokokó faragvány a takácsok céhtáblája, mely 24 cm. magas s a melynek nyitott fülkéjében papírlapot látunk. Ezt a szabók táblájából szedtük ki, hogy a sekély fülke jobban érvényesüljön. Az

a gyáripar. A cégpecsétek közül a takácsoké ólomból készült primitív munka s körirata ez: CSONGRAD · TAKACS · CHE · PECS · 1776 · — Jóval tökéletesebb s nyilván Budán vagy Pozsonyban készült a szűcsök s a molnárok és ácsok sárgarézbe vésett pecsétnyomója, a melynek lenyomatát természetesen nagyságban képünkön láthatjuk. A szűcsök pecsétjének pereme babérmalomszorú; ezen belül ez a körirat van: * CSONGRAD VÁROSSABAN · LEVŐ SZŰT · CHE · PETSÉTYEK * A pecsét címerképe ágaskodó oroszlánokkal szegélyezett irha, a mely fölött a barokk formájú magyar szent korona árnyékában a Madonna

A CSONGRADI SZŰCSCÉH PECSÉTJE.

A MOLNÁROK ÉS ÁCSOK PECSÉTJE.

ajtócska e céhtáblán kívül-belül dísztelen; a szabók céhtábláján, a mely a legprimitívebb, ismét a magyar címet látjuk az ajtócskán s a céhtábla hátsó lapját nyitott olló díszíti. A feljebb említett s benn felejtett névsor szerint a csongrádi szabócéhnek, a mely 1815-ben kivált a szűcscéhből, a tábla utolsó járatása idején, 1872-ben 37 tagja volt. A csongrádi céhek pecsétnyomói közül ötöt kaptunk meg; a takácsok, a szűcsök céhének egy s az ácsok és molnárok kétrendbeli pecsétjét, valamint a „csongrádi takács-ipartestület“ pecsétnyomóját, a mi annak a jele, hogy a céh örökébe lépett ipartestületnek s úgy látszik, a takácsiparnak szintén immár Csongrádon is véget vetett

mikroszkopikus alakja látható, jobbjában a gyermek Jézussal, baljában hatalmas joggal. A pecsétnyomó évszáma szerint 1778-ban készült. Az ácsok és molnárok pecsétnyomója 1821-ből való, körirata: * A CSONGRADI : ATS · ES : MOLNAR · C : PECSETYE *. A pecsét oroszlánok közé foglalt címere két pajzsból áll, a melyen az ácsok és molnárok emblémáit látjuk s a melyet szintén a szent korona tetőz be.

Ugyanennek a céhnek kis pecsétje a nagyobbikkal azonos szabású; körirata: ATS · MOLNAR · C : PECSETYE * 1821.